

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ФАКТОР ПОГЛИБЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

С. І. Гловацька, О. П. Іваницька

Анотація. У статті на прикладі України з'ясовується теоретичні і прикладні аспекти розвитку і становлення публічної дипломатії, її механізмів, форм та перспектив, аналізується історіографія проблематики, пропонуються дефініції, окреслюються перспективи подальшого поглибленого вивчення теми.

Ключові слова: дипломатія, публічна дипломатія, міжнародні відносини, актори, «м'яка сила».

Публічна дипломатія набуває все більшого значення в світовій політиці як ефективний інструмент, використання якого сприяє формуванню так званої «м'якої сили» і реалізації її суб'єктами своїх національних інтересів. Сучасна система міжнародних відносин характеризується різноманітністю акторів, серед яких, окрім національних держав, є недержавні утворення (транснаціональні корпорації, неурядові організації тощо). Глобалізація породжує значні виклики у сфері зовнішньої політики, що змушує світових акторів знаходити нові форми та методи взаємодії з іншими учасниками міжнародних відносин. Саме на це спрямована публічна дипломатія, метою якої є просування національних інтересів держави та забезпечення її національної безпеки шляхом вивчення урядами країн іноземної громадської думки, інформування зовнішньої аудиторії про власну політику та впливу на тих, хто дану думку формує [2, с. 108].

Історіографія проблематики публічної дипломатії у системі міжнародної та зовнішньої політики досить розлога. Серед зарубіжних авторів, які займаються теоретичними й прикладними аспектами публічної дипломатії визначимо: Дж. Ная [2], Х. Тача [3], Є. Хейвуда [4], Г. Сонді [5] та інших. Так, американський дослідник Дж. Най стверджує, якщо до «твердої сили» держав належать економічна та військова міць, то у структурі «м'якої сили» є три основні компоненти: по-перше, культура (набір значимих для суспільства цінностей, що не зводяться до сучасної масової культури); по-друге, політична ідеологія, по-третє, зовнішня політика. Тобто, на думку Дж. Ная, публічна дипломатія - це здатність переконувати, спираючись на бездоганну репутацію, а також на ідеологічну, культурну та інституційну привабливість [2, с. 192]. Е. Джуліан – викладач університету Тафта, протягом своєї наукової діяльності, запропонував декілька визначень цього терміну. На його думку «публічна дипломатія» – це «...процес встановлення зв'язку між державою та іноземною громадськістю з метою пояснення національних ідей та ідеалів, державних інституцій, культури, а також національних інтересів та політичних спрямувань» [6].

Серед вітчизняних науковців слід виокремити значний внесок у дослідження загального політичного впливу інформаційно-комунікаційних технологій на політичну діяльність держави з боку О. Розумної [7], Д. Кулеби [8], Т. Пересунька [9] та інших. Дослідженню безпосереднього впливу міжнародної інформаційної політики на зовнішньополітичні комунікації держави, використання методології зв'язків з громадськістю у міжнародних відносинах, культурної та віртуальної дипломатії, брендінгу держав присвячені роботи Є. Макаренка [10], О. Кучмія [10], К. Балабанова [11], В. Ціватого [12] та інших.

За словами вітчизняного науковця В. Ціватого, публічна дипломатія - це інструмент довгострокової дії, який створює сприятливий клімат для зовнішньої політики та дипломатії загалом. Вона спрямована на масову аудиторію і виходить з того, що громадська думка справляє вплив на зовнішню політику національних держав. Публічна дипломатія не замінює собою класичної дипломатії, а допомагає підготувати підґрунтя для проведення офіційних заходів на зовнішньополітичній арені [12]. В свою чергу,

Є.Макаренко та О.Кучмій стверджують, що публічна дипломатія охоплює вимір міжнародних відносин за рамками традиційної дипломатії [10, с. 356]. Загалом зауважимо, що вивчення моделей, форм публічної дипломатії в Україні потребує подальшого вивчення.

Метою та завданням статті є: розгляд феномену публічної дипломатії як важливого інструменту міжнародної діяльності держав; здійснення історичного екскурсу в досліджувану проблематику; вивчення особливостей становлення та розвитку публічної дипломатії незалежної України.

Аналізуючи становлення публічної дипломатії в Україні, доводиться визнати, що в нашій державі фактично відсутня публічна дипломатія, яка спрямована на створення та просування позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Після проголошення Україною незалежності і до початку президентської виборчої кампанії 2004 р. формування іміджу країни відбувалося під впливом низки суперечливих чинників та не визнавалося самостійною складовою державної політики. Помаранчева революція мала стати потужним стимулом і підґрунтям позиціонування України на міжнародній арені. Тодішній уряд, не використав наявні можливості, і відповідна стратегія так і не була напрацьована [1, с. 111].

З приходом до влади нової політичної команди в Україні в 2010 р. відродився певний інтерес щодо формування позитивного міжнародного іміджу України. Водночас фактично єдиними документами у сфері формування сприятливого іміджу України була Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки (жовтень 2003 р.), що так і не була реалізована, а сьогодні це Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки [13] та відповідна Програма [14]. Втім, аналіз змісту та побудови насамперед Концепції вказує на значні концептуальні та змістовні недоліки, серед яких відсутність чіткого формулювання проблеми та системного підходу до її вирішення. В документі проблема зводиться до того, що «недостатня представленість України в інформаційному просторі... є наслідком впливу ряду факторів, зокрема низького рівня інтегрованості у світовий інформаційний простір внаслідок слабкого розвитку необхідної для цього матеріально-технічної бази». Така постановка питання є надто аморфною і не базується на попередньому дослідженні комплексності питання [1, с. 111]. Затверджена Державна цільова програма може вирішити лише обмежене коло питань, здебільшого щодо певного рівня інформування світової громадськості про Україну, але не здатна сприяти створенню позитивного міжнародного іміджу нашої держави. На жаль, в Україні цій проблематиці не приділялося належної уваги з боку органів влади, а інформаційно-комунікативна діяльність за кордоном зводилася переважно до певних акцій, але не мала системного характеру. І навіть сьогодні можна поки що констатувати відсутність належної державної підтримки цієї царини. Сучасний розвиток у сфері міжнародних відносин вимагає набагато складніших механізмів успішної реалізації зовнішньої політики через публічну дипломатію з метою зайняття гідного місця на світовій арені [1, с. 112].

Також варто зазначити, що є трохи вузьчий, ніж публічна дипломатія термін, але не менш важливий інструмент зовнішньої політики держав з арсеналу « м'якої сили» – культурна дипломатія. Адже використовуючи її, держава може не лише представити культуру як складову формування державного бренду та подолати упередженість у ставленні до країни, а й підвищити ефективність зовнішньої політики, сформувати позитивний економічний клімат для іноземних інвестицій [15]. У випадку України пріоритетним завданням за нинішніх умов є формування у стислий термін ефективної державної культурної політики задля визначення ціннісних пріоритетів суспільного розвитку в умовах економічної кризи і зовнішньої агресії; нейтралізація і протидія розповсюдженню деструктивних ідеологічних установок у громадській свідомості; формування ідентичності в теперішніх умовах [16, с. 22].

Виступаючи 9 березня 2015 року на церемонії вручення Національної премії України імені Т. Шевченка, Президент України П.Порошенко зазначив, що «... аби вести дієву боротьбу з агресором, утверджувати незалежність, маємо виробити ефективну модель

культурної політики – модерна культурна політика стане і зброєю для перемоги над ворогом, і інструментом реформ» [17].

За словами О. Розумної, оскільки організацію роботи культурно-інформаційних центрів покладено не лише на Міністерство закордонних справ України, а й на Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Державний комітет телебачення та радіомовлення України, – варто посилити їхню участь у плануванні роботи відповідних культурних представництв Української держави закордоном [7].

Але на жаль, чим більше відповідальних інституцій у цій сфері, тим менша їх ефективність. Тож експерти Національного інституту стратегічних досліджень України стверджують, що не ефективна робота таких центрів показала – вони не відповідають визначеним цілям і поки не здатні належним чином посилювати інтеграцію України до європейського культурного простору. До того ж, заходів культурної дипломатії, здійснюваних у рамках діяльності культурно-інформаційних центрів, теж виявляється недостатньо для ефективно промоції української культури [7]. Ймовірною причиною нерідко непродуманої й досить пасивної діяльності культурних інформаційних центрів при дипломатичних установах є різниця у підходах до розуміння самого питання культури та культурної дипломатії у країнах Європейського Союзу та Україні [16, с. 23].

Беручи до уваги вищезазначене та зважаючи на реалії українського сьогодення, зовсім не дивно, що в час, коли Україна перебуває на перших шпальтах іноземних засобів масової інформації, щоправда, не завжди у позитивному світлі, як ніколи актуальним є старт запуску державних інструментів публічної дипломатії України відповідною діяльністю профільних міністерств – Міністерства культури України, Міністерства закордонних справ України, а також Міністерства інформаційної політики України [16, с. 24].

«Кращого моменту для широкомасштабної наступальної операції годі й шукати. Цей заклик я адресую не лише державі, а й небайдужому українському бізнесу», – зауважив Д. Кулеба [8].

На сьогоднішній день, для того, щоб просувати українську культуру міжнародному співтовариству, згідно із затвердженим у 2006 році та доповненим у 2008 та 2012 роках Переліком закордонних дипломатичних установ України, у складі яких були утворені культурно – інформаційні центри, у т. ч. 27 при дипломатичних представництвах України і 4 при Генеральних консульствах України [18]. Але на практиці діяльність цих центрів є малоефективною. Наприклад, в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень, підсумовуючи роботу культурних представництв України за кордоном упродовж 2011–2013 років, автори окреслюють такі тенденції у їхній діяльності: малочисельність штату та відсутність фахівців із культурного менеджменту ускладнює презентацію національної культури та її промоцію на міжнародній арені; спеціалізація центрів лише на поширенні загальної інформації про Україну; відсутність проектів культурного співробітництва призводить до доволі вузького «коридору», в якому проведення заходів культурної дипломатії стає неможливим; тематика поширюваної інформації про Україну здебільшого присвячена історії та минулій славі українського народу, його традиційній культурі, в той час, як сучасна українська культура залишається поза увагою дослідників та пропагандистів, що суттєво ускладнює іноземцям сприйняття та розуміння сучасного українця; у більшості випадків дипломатичні представництва України демонструють формальний підхід до культурної дипломатії, пов'язуючи її лише з обмінами делегаціями, велику частину яких становлять чиновники дипломатичних служб чи профільних міністерств, що лише створює видимість роботи та ставить під сумнів змістовну частину та доцільність культурної дипломатії як такої [19].

Також, потрібно зазначити, що багато робиться для розвитку культурного діалогу та підтримки українських митців через різноманітні проекти, міжнародні культурні організації та фонди (наприклад, PinchukArtCentre в Києві, «Альфа Джаз Фест» у Львові). Із прикрістю констатуємо, що українська культурна дипломатія більше спрямована на

«споживання» культурного здобутку інших країн, аніж на промоцію та «продаж» власного [20, с. 97].

Таким чином, публічна дипломатія, розмаїття її форм та напрямів є важливим інструментом поглиблення та вдосконалення зовнішньополітичної діяльності держав на міжнародній арені. Розвиток публічної дипломатії в незалежній Україні не отримав належної організаційної та державної підтримки і не набув достатньої реалізації у політичній площині. Водночас, можемо констатувати просування цього виду дипломатії у культурній царині через втілення у життя різноманітних проектів, фондів, міжнародних обмінів, фестивалів тощо. Досліджувана нами проблематика потребує подальшого вивчення, залучення широкого поля нових документів та джерел.

Анотація. В статті на прикладі України вивчаються теоретичні та прикладні аспекти розвитку та становлення публічної дипломатії, її механізмів, форм та перспектив, аналізується историографія проблематики, пропонуються дефініції, визначаються перспективи подальшого углубленого вивчення теми.

Ключеві слова: дипломатія, публічна дипломатія, міжнародні відносини, актори, «м'яка сила».

Abstract. The article explores the theoretical and applied aspects of the development and formation of public diplomacy, on the example of Ukraine, its mechanism, the forms and perspectives, historiography of the problems is analyzed, the definitions, the prospects for further deepened study of the topic are outlined.

Key words: diplomacy, public diplomacy, international relations, actors, "soft power".

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуцал, Світлана Анатоліївна. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4. С. 106–113.
2. Nye, Joseph. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004. 192 p.
3. Tenschler, Jens (Hg.), Viehrig H. *Politische Kommunikation in internationalen Beziehungen*: монографія Berlin: Lit, 2007. 233 p
4. Хейвуд Э. Политология: Учеб. для студ. вузов: Пер. с англ. / Под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Вельского. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. (Сер. «Зарубеж. учеб.»). 544 с.
5. Szondi G. *Public Diplomacy*. URL: Encyclopedia of Public Relations. Mode of access: <https://books.google.com.ua/books?id=AgpzAwAAQBAJ&pg=PA980&dq=encyclopedia+of+public+relations&hl=ru&sa=X&ei=7hXSVcK4HoaLsAGfo4HQDg&ved=0CBsQ6AEwAA#v=onepage&q=encyclopedia%20of%20public%20relations&f=false>
6. Glassgold S. M. *Public Diplomacy: the evolution of literature*. *The International Search Association*. URL: www.allacademics.com/pd_theory_and_notion.pdf
7. Розумна О. Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1522/>.
8. Кулеба Д. Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни. *Європейська правда*. – URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>.
9. Пересунько Т. Єжи Онух: «Культурна дипломатія – це продаж іміджу країни засобами культури» / LB.ua. URL: http://culture.lb.ua/news/2015/11/25/321735_iezhi_onuh_kulturna_diplomatiya_tse.html/.
10. Макаренко Є. А., Кучмій О. П. Публічна дипломатія. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський та ін. К.: Знання України, 2004. Т.1.
11. Балабанов К. «Публічна дипломатія» як відповідь на виклики сучасності. *Україна дипломатична*. 2013. Вип. 14. С. 989–1021
12. Цвігатий В. Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України). *Зовнішні справи*. URL: <http://uaforeignaffairs.com.ua/ekspertnadumka/view/article/publiczna-diplomatija-tradiciji-trendi-ta-vikliki-dosv/>.
13. Державна цільова програма формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2011 року. Затверджена Постановою КМУ від 3 червня 2009 р. № 554. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
14. Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 778-р від 28 травня 2016 р.
15. Ошитко О. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва в Європі. *Віче*. URL: <http://www.viche.info/journal/2519/>
16. Процюк М. В. Публічна і культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(2). С. 21–28.

17. Валецький О. Порядок денний державної культурної політики в умовах зовнішньої агресії. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1872/>

18. Перелік закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2006 р. №213-р. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142/2006>

19. Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2014, травень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1522/>

20. Шамборовський Григорій, Мусієнко Наталя. Завдання і можливості культурної дипломатії у розвитку сучасної держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. *Агора*. Вип. 14. 2017 рік. С. 91–100.

УДК 347.9

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Д. С. Годованец, О. І. Антонюк

Анотація: в статті розглядається питання процесуальних строків у контексті своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи у розумні строки; аналізуються зміни до цивільного процесуального законодавства щодо процесуальних строків і їх недоліки; обґрунтовується вплив оперативності розгляду справ у суді на ефективність цивільного судочинства.

Ключові слова: цивільний процес, процесуальні строки, розумні строки, строк судового розгляду, ефективність судочинства.

Недосконалість судового захисту прав і свобод людини і громадянина (недостатня правова визначеність, недотримання розумних строків розгляду справ, обмеження права доступу до суду, недостатнє дотримання принципів незалежності і безсторонності суду тощо) є однією з нагальних проблем в нашій країні, на яку неодноразово вказував у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини (далі – Європейський суд). Саме тому підвищення ефективності правосуддя є одним з пріоритетних напрямків стратегічного розвитку України. З цією метою була розпочата судова реформа, метою якої є формування такої судової системи, яка відповідатиме стандартам і передовим практикам Європейського союзу, працюватиме продуктивно, скоординовано, оперативно, і як наслідок – ефективно (Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2016 роки) [1].

На продуктивність судочинства впливає багато чинників, серед яких законність, справедливість, публічність, доступність та *оперативність*. Саме своєчасність захисту прав, свобод та інтересів осіб, що беруть участь у справі є одним з найважливіших факторів, що визначає ефективність його здійснення. Встановлення та дотримання процесуальних строків відіграє одну з першочергових ролей при забезпеченні ефективного судового захисту. Тому питання щодо суті і значення процесуальних строків у цивільному процесі, їх правового регулювання є вкрай важливим.

Інститут процесуальних строків досліджували багато вчених, в тому числі, О. В. Адрійчук, М. С. Шакарян, О. Р. Михайленко, В. І. Тertiшніков, С. Я. Фурса, С. І. Чернооченко, М. Й. Штефан та інші.

Але, враховуючи зміни у процесуальному законодавстві, запроваджені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII (далі – Закон № 2147-VIII) [2], актуальність питань застосування інституту процесуальних строків у цивільному судочинстві значно підвищилася.